

Tomasz Łączek

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID: 0000-0003-3063-5317

<https://doi.org/10.26881/ndps.2023.50.06>

Sukces życiowy w opiniach młodzieży akademickiej z niepełnosprawnościami

Celem artykułu jest upowszechnienie tematyki sukcesu życiowego w kontekście dotyczącym jego postrzegania przez badanych studentów z niepełnosprawnościami. W publikacjach dotyczących różnych aspektów funkcjonowania tej grupy społecznej widoczny jest deficyt takich badań oraz brak w zakresie ich systematycznego prowadzenia. Skutkuje to aktualnie wciąż dominującym teoretycznym modelem rozważań, analizą i syntezą, co potencjalnie przewidujemy jako prawdopodobne (a czasem niestety nieraz tylko daleko przypuszczalne), nie zaś odnoszeniem się do konkretnych danych pochodzących ze źródeł empirycznych, które przecież stanowić powinny w znacznej mierze podstawę podejmowanych prognoz, polemik czy dyskusji.

Treść artykułu posiada walory teoretyczne związane choćby z wyjaśnieniami dotyczącymi, jak ważne jest dla każdego człowieka odnoszenie sukcesów czy przywołaniem podstawowych ustaleń terminologicznych, ale zawiera również – ważne z punktu analiz praktyka – wyniki badań własnych wraz z ich autorską interpretacją. Uzyskane w ten sposób dane umożliwiają poznanie szerszych obszarów w zakresie tego jak rozumiany jest sukces życiowy, które z czynników sprzyjają jego osiągnięciu, a które można zaliczyć do grupy utrudniających jego osiągnięcie. Stałe – choć nawet, tak jak w tym przypadku – dość wycinkowe diagnozowanie obecnego stanu uwarunkowań sukcesu życiowego młodzieży akademickiej z niepełnosprawnościami jest ważne w czasach ciągle dokonujących się zmian i kryzysów.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, sukces życiowy, sukces, młodzież, studenci

Success in life in the opinions of academic young people with disabilities

The aim of the article is to popularize the topic of life success in the context of its perception by the surveyed students with disabilities. In publications on various aspects of the functioning of this social group, there is a visible deficit of such research and the lack of systematic research. This currently results in the still dominant theoretical model of considerations, the analysis and synthesis of what we potentially predict as probable (and sometimes, unfortunately, sometimes only far presumptive), rather than referring to specific data from empirical sources, which should constitute, to a large extent, the basis for forecasts, polemics or discussions.

The content of the article has theoretical values related to, for example, explanations of how important it is for every person to be successful and the reference to basic terminological findings, but it also contains - important from the point of view of practitioner's analysis - the results of own

research along with their own interpretation. The data obtained in this way make it possible to learn about broader areas: how success in life is understood, which factors favor its achievement, and which factors can be classified as hindering its achievement. Constant, although even as in this case, rather fragmentary diagnosis of the current state of determinants of life success of academic youth with disabilities is important in times of constantly occurring changes and crises.

Key words: disability, life success, success, youth, students

Wprowadzenie

Problematyka sukcesu życiowego jest związana z jedną z największych potrzeb człowieka, którą jest potrzeba samorealizacji. Została ona ujęta przez Abrahama Harolda Maslowa na szczycie opracowanej przez niego hierarchii potrzeb, znanej powszechnie pod nazwą „piramidy potrzeb” (Maslow 2013: 115–122). Urzeczywistnienie własnych zamierzeń, wykreowanie i realizacja osobistych zadań i celów jest dla człowieka bardzo ważne. Skuteczne realizowanie własnych planów umożliwia rozwój, pozwala na poznanie własnych możliwości i sprawia, że człowiek jest w stanie wyznaczać sobie do realizacji cele, które kiedyś były dla niego nie do osiągnięcia. Nie zawsze jednak wszystko przebiega zgodnie z założeniami. Popelniane błędy ukazują niedoskonałości i są okazją do wyciągnięcia konstruktywnych wniosków, które docelowo udoskonalą kolejne działania.

Człowiek „od zawsze” dążył do sukcesu, współcześnie do niego dąży i zapewne będzie to jego celem w przyszłości. To jeden z warunków rozwoju zarówno pojedynczego człowieka, jak również społeczeństw oraz całej ludzkości. Tym niemniej ważne jest, aby potrzeba spełniania własnych celów i marzeń nie zaburzyła innych sfer rozwoju, aby nie spowodowała spustoszeń w relacjach z innymi, zaniechań w kreowaniu własnych aktywności w przestrzeni psychicznej czy duchowej. Obecnie występująca dychotomia kwalifikująca powszechnie prawie wszystko w kategoriach: „czarne – białe”, „swoj – obcy”, „zwycięzca – przegrany” czy wreszcie „sukces – porażka” sprawia, że specyficzna „moda na sukces” jest obecna na wielu płaszczyznach w bardzo wielu dziedzinach życia.

„Sukces”, „sukces życiowy” – wyjaśnienia terminologiczne

Współczesne zainteresowanie sukcesem i sukcesem życiowym mają charakter wielowymiarowy i jednocześnie intersubiektywny. Oznacza to, że hasła te mogą być rozpatrywane np. w perspektywie edukacyjnej – jako sukces edukacyjny, sukces szkolny; w perspektywie wykonywanej pracy, budowania kariery – jako sukces zawodowy; w perspektywie prowadzenia szczęśliwego życia rodzinnego – jako sukces rodzinny, ale również w węższym znaczeniu – jako sukces sportowy, ekonomiczny, marketingowy, towarzyski itp. Mainstreamowe mass media kon-

centrujące się na przywoływaniu sukcesu celebrytów, gwiazd filmowych czy telewizyjnych utrwalają swoisty imperatyw sukcesu. Reklamując sukces, jako nieodzowny element życia nowoczesnego – czy nawet ultranowoczesnego – stylu życia, powodują, że w ostatniej dekadzie hasła sukces i sukces życiowy zyskały popularność z jednoczesnym zdezawuowaniem ich znaczenia. Współcześnie dla wielu nie wystarczy osiągnąć „sukces”, ale aby cieszyć się uznaniem, trzeba osiągnąć „prawdziwy sukces”, nie wystarczy „rekord”, oczekiwany jest „prawdziwy rekord”, itp. Niestety, taki stan udziela się powszechnie i to niezależnie od wieku. W odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami poczesne miejsce sukcesu kojarzone jest często w odniesieniu do obiegowych, popularnych i bardzo pozytywnych stwierdzeń, takich jak: „nie ma trudności, które są niemożliwe do pokonania”, „o sukces trzeba walczyć, bo ktoś inny dla Ciebie go nie wywalczy” czy „jesteś ważny – potrafisz osiągać sukcesy”. Znanych jest wiele postaci z niepełnosprawnościami, które są kojarzone jednoznacznie z sukcesem, jak choćby Polacy: Jan Mela (pierwsza osoba z niepełnosprawnością i zarazem najmłodszy człowiek, który dotarł w ciągu jednego roku na dwa bieguny Ziemi), Piotr Swend (aktor z serialu „Klan”) czy Polka Natalia Partyka (olimpijka i wielokrotna mistrzyni paraolimpijska w tenisie stołowym). Czym zatem jest sukces?

Wśród wielu znaczeń, które można odszukać w słownikach, występują m.in.:

- „1. Postęp 2. Powodzenie, udanie się” – z łac. *successus* (Karłowicz i in. 1915: 507);
- „1. pomyślny wynik jakiegoś przedsięwzięcia, osiągnięcie zamierzonego celu, powodzenie 2. zdobycie sławy, majątku, wysokiej pozycji itp.” – „z łac. *successus* – podejście” (Bańko 2005: 1191).

Są to definicje, które potwierdzają korzystne skojarzenia i aprobujące inklinacje do sukcesu większości ludzi.

Według Anny Murawskiej (2020: 17) „Czasem można odnieść wrażenie, że sukces uznawany jest dzisiaj za konstytutywną zasadę ludzkiego bytu i podstawową miarę wartości człowieka. Dla jednych jest rodzajem psychostymulującego środka niezbędnego do działania, inni traktują go jako obowiązek, który trzeba realizować, aby nie znaleźć się na społecznym marginesie. Kultura masowa, która z dużą łatwością dyryguje ludzką wyobraźnią, «żywi się» tymi, którzy odnieśli sukces”.

Współcześnie jednak coraz częściej dążenia ludzi są ukierunkowane na osiągnięcie sukcesu życiowego. Pogoń za sukcesem, „wyścig szczurów”, do którego przyzwyczała społeczeństwo materialna i konsumpcyjna strona powszechnie propagowanego kultu sukcesu, dla wielu już nie wystarcza. Czym jest sukces życiowy? Czy można osiągnąć go tylko raz czy też jest możliwy do osiągnięcia wielokrotnie?

Dla potrzeb rozważań przyjętych w tym tekście przyjęto, że „Sukces życiowy – to względnie stały, indywidualnie określony pozytywny rezultat podjętych przez człowieka działań dotyczących osiągnięcia materialnego bądź niematerialnego celu, który bezpośrednio jest związany z osiągnięciem czegoś, co subiektywnie stanowi najważniejsze dokonanie w dotychczasowym życiu jednostki lub też jest antycypowany, jako docelowo najważniejszy do osiągnięcia w życiu” (Łączek 2019: 30).

Uwzględniona w badaniach własnych problematyka sukcesu życiowego uwzględniła sugestię zawartą przez Krystynę Barłóg (2017: 16), która stwierdziła, że „Interesujące jest również pytanie: jaka jest w tym zakresie sytuacja indywidualnych osób z niepełnosprawnością, szczególnie w kontekście ich satysfakcji z życia, życiowego dobrostanu, ich jakości życia, motywacji do rehabilitacji, aktywności w wielu płaszczyznach funkcjonowania oraz pełnionych rolach, ich uczestnictwo i zaangażowanie? To również pytanie o sens i wartości, przekonanie, że mimo niepełnosprawności warto podejmować aktywność, realizować cele, podejmować wysiłek, uruchamiać motywację w kierunku wprowadzania oczekiwanych zmian, dla projektowania godnego życia, życiowego dobrostanu”.

Pytania o sukces, o sukces życiowy studentów z niepełnosprawnościami są zamierzoną częścią dyskursu zmierzającego do uzyskania odpowiedzi na to ważne dla społeczeństwa wezwanie.

Założenia metodologiczne badań własnych

Przedstawione wyniki badań własnych są częścią większego projektu naukowego, którego głównym celem było określenie rozumienia sukcesu życiowego badanych studentów z niepełnosprawnościami. Poniżej przedstawiono założenia bezpośrednio związane z omawianą w tekście problematyką. Uwzględniając cele w zakresie poznawczym (poszerzenie aktualnego stanu wiedzy dotyczącej postrzegania sukcesu życiowego oraz jego uwarunkowań przez studentów z niepełnosprawnościami) i utylitarnym (rozpoznanie najważniejszych czynników sprzyjających i utrudniających osiągnięcie sukcesu życiowego wśród studentów z niepełnosprawnościami), wyłonione zostały poszczególne problemy badawcze, z których problem główny brzmi: Jak rozumiany jest sukces życiowy w opinii badanych studentów z niepełnosprawnościami?

Natomiast problemy szczegółowe to:

1. Jakie są najważniejsze cele życiowe ludzi w opinii badanych studentów z niepełnosprawnościami?
2. Jakie są czynniki ułatwiające osiągnięcie sukcesu życiowego w opinii badanych studentów z niepełnosprawnościami?

3. Jakie są czynniki utrudniające osiągnięcie sukcesu życiowego w opinii badanych studentów z niepełnosprawnościami?

Badania zostały przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego, z użyciem techniki ankiety, z wykorzystaniem narzędzia badawczego, którym był autorski kwestionariusz ankiety „Mój sukces życiowy (N-2)”. Próba badawcza została określona w sposób celowy. Do badań zakwalifikowano wszystkie osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności – 274 studentów pobierających naukę w największej w województwie świętokrzyskim uczelni wyższej, którą jest Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Badania przeprowadzono w formie hybrydowej (poprzez platformę Forms oraz stacjonarnie w pomieszczeniach uczelni). Za pośrednictwem posiadającej odpowiednią bazę danych jednostki ogólnouczelnianej, którą jest Centrum Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami (CWOzN), zostały przesłane drogą elektroniczną zaproszenia do udziału w badaniach. Poinformowano w nich m.in.: o ich wykonywaniu w porozumieniu z CWOzN, celu i sposobie przeprowadzenia badań (wykorzystanie zebranego materiału badawczego w celach naukowych), o ryzyku związanym z udziałem w badaniach, zasadach udzielania odpowiedzi, anonimowości, dobrowolnym udziale i możliwości odstąpienia od udziału w badaniach w dowolnym czasie itp. Badania wykonano w 2022 roku. Po uwzględnieniu wszystkich powyższych czynników zakwalifikowano 126 osób. Charakterystyka próby badawczej dotyczy zmiennych, takich jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, posiadany stopień niepełnosprawności, przyczyna niepełnosprawności (podział według treści Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności – Dz. U. z 2003 r. Nr 139, poz. 1328), czas, w którym została zdiagnozowana niepełnosprawność.

Analiza wyników badań własnych

Zaprezentowane w tej części tekstu wyniki badań poprzedzają informacje zawierające szczegółowe cechy badanych osób. W znajdującej się poniżej tabeli 1 przedstawiono podział badanych ze względu na płeć. Większość respondentów to kobiety, których było 61,9% (78 osób). Mężczyźni stanowili 38,1% (48 osób).

W badaniach wyodrębniono podział uwzględniający wiek badanych. Zdecydowana większość to osoby w przedziale wiekowym od 19 lat do 24 lat, których było 73,0% (92 osoby). Prawie jedną czwartą ogółu badanych stanowili studenci, którzy posiadali 25 lat i więcej – 27,0% (34 osoby).

Tabela 1. Płeć badanych

Lp.	Płeć	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Kobieta	78	61,9
2.	Mężczyzna	48	38,1
3.	Ogółem	126	100,0

Źródło: badania własne.

Tabela 2. Wiek badanych

Lp.	Wiek	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	19–24 lata	92	73,0
2.	25 lat i więcej	34	27,0
3.	Ogółem	126	100,0

Źródło: badania własne.

Kolejną zmienną dotyczy miejsca zamieszkania badanych. Wśród tworzących całą próbę badawczą prawie dwie trzecie stanowili mieszkańcy wsi – 65,1% (82 osoby), a pozostałe 34,9% (44 osoby) zamieszkiwało na terenie miejskim.

Tabela 3. Miejsce zamieszkania badanych

Lp.	Miejsce zamieszkania	Liczba [N]	W proc. [%]
1	Wieś	82	65,1
2	Miasto	44	34,9
3	Ogółem	126	100,0

Źródło: badania własne.

W tabeli 4 szczegółowo przedstawiony został posiadany przez badanych orzeczony stopień niepełnosprawności. Najwięcej, bo 54,0% (68 osób) wszystkich studentów legitymowało się ustalonym przez odpowiednie komisje umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Drugą najbardziej liczną grupę stanowiło 28,5% (36 osób), które posiadały lekki stopień niepełnosprawności. Najmniej było respondentów ze znacznym stopniem niepełnosprawności – 17,5% (22 osoby).

Tabela 4. Posiadany przez badanych orzeczony stopień niepełnosprawności

Lp.	Orzeczony stopień niepełnosprawności	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Lekki	36	28,5
2.	Umiarkowany	68	54,0
3.	Znaczny	22	17,5
4.	Ogółem	126	100,0

Źródło: badania własne.

Ważnym elementem, który może współdecydować o funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością, może być czas, w którym została zdiagnozowana niepełnosprawność. Rozpoczęcie odpowiedniego, specjalistycznego leczenia, rehabilitacji czy też udział w aktywnościach związanych z terapią często rozpoczyna się od postawienia zaawansowanej diagnozy. Największą grupę stanowili badani, u których rozpoznano niepełnosprawność w wieku 11 lat i więcej, których było 50,8% (64 osoby), następnie grupa ze zdiagnozowaną niepełnosprawnością w wieku od 0 do 10 lat – 25,4% (32 osoby). Najmniej liczna była grupa studentów, którzy urodzili się z niepełnosprawnością, która została zdiagnozowana od urodzenia – stanowili oni 23,8% (30 osób).

Tabela 5. Wiek, w którym została zdiagnozowana niepełnosprawność

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Od urodzenia	30	23,8
2.	W wieku 0-10 lat	32	25,4
3.	W wieku 11 lat i więcej	64	50,8
4.	Ogółem	126	100,0

Źródło: badania własne.

W procedurze badawczej uwzględniono także przyczynę niepełnosprawności badanych, uwzględniając podział występujący w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. z 2003 r. Nr 139, poz. 1328). Najwięcej respondentów posiadało niepełnosprawność z powodu: dysfunkcji narządu ruchu – 29,4% (37 osób), określonych w kategorii „inne” obejmującej m.in. schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego – 15,9% (20 osób) oraz chorób neurologicznych – 11,1% (14 osób). Szczegółowe dane zostały przedstawione w tabeli 6.

Tabela 6. Przyczyna niepełnosprawności badanych*

Lp.	Przyczyna niepełnosprawności	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Upośledzenie umysłowe	–	–
2.	Choroby psychiczne	5	4,0
3.	Zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	9	7,1
4.	Cchoroby narządu wzroku	12	9,5
5.	Upośledzenie narządu ruchu	37	29,4
6.	Epilepsja	–	–

7.	Choroby układu oddechowego i krążenia	13	10,3
8.	Choroby układu pokarmowego	5	4,0
9.	Choroby układu moczowo-płciowego	3	2,4
10.	Choroby neurologiczne	14	11,1
11.	Inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego	20	15,9
12.	Całościowe zaburzenia rozwojowe	8	6,3
13.	Ogółem	126	100,0

* Według Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. z 2003 r. Nr 139, poz. 1328).

Źródło: badania własne.

Charakterystyka badanej grupy jest ważnym elementem procedury badawczej, pozwala bowiem określić nie tylko podstawowe dane demograficzne, ale również uzyskać informacje odnoszące się do ważnych z punktu widzenia badacza cech. Głównym celem przeprowadzonych badań było określenie rozmiaru sukcesu życiowego przez respondentów. Wśród wszystkich podanych do wyboru piętnastu kategorii (w tym: kategoria „inne”, w której można było podać własną treść, która nie występowała w innych kategoriach) badani mogli zaznaczyć maksymalnie 5 wskazań. Najwięcej osób wybrało kategorie: „bycie szczęśliwym” – 69,8% (90 osób), „bycie zdrowym” – 69,0% (89 osób), „posiadanie szczęśliwej rodziny” – 63,6% (82 osoby), „systematyczne rozwijanie własnej osobowości” – 53,5% (69 osób). Tylko te kategorie zostały wskazane przez więcej niż połowę wszystkich badanych. Uogólniając można stwierdzić, że badani studenci jako sukces życiowy określili prowadzenie w zdrowiu szczęśliwego życia rodzinnego połączonego z rozwijaniem własnej osobowości. Kategoria „bycie zdrowym” nie uzyskała największej liczby wskazań, chociaż różnica dwóch pierwszych kategorii była minimalna.

Sukces życiowy przez badanych studentów z niepełnosprawnościami najrzadziej utożsamiany był z kategoriami: „bycie sławnym” – 2,3% (3 osoby), „inne” – 1,6% (2 osoby), ex aequo „posiadanie władzy politycznej” i „osobisty prestiż w społeczeństwie” – po 0,8% (jedna osoba). Okazało się, że: sława, władza polityczna i prestiż społeczny mają w opinii badanych bardzo małe znaczenie. W kategorii „inne” wpisano: „nauczenie się kilku języków” oraz „zjedzenie lodów czekoladowych, tak żeby nie ubrudzić bluzy czekoladą”. Być może właśnie ten drugi wpis wielu osobom pełnosprawnym najbardziej uzmysłowi, z jakimi problemami mierzą się na co dzień osoby z niepełnosprawnościami, jakich trudności muszą

doświadczać w przebiegu wielu pozornie zwykłych czynności wykonywanych w codziennym biegu życia.

Tabela 7. Rozumienie sukcesu życiowego przez badanych*

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Bycie szczęśliwym	90	69,8
2.	Bycie zdrowym	89	69,0
3.	Posiadanie szczęśliwej rodziny	82	63,6
4.	Systematyczne rozwijanie własnej osobowości	69	53,5
5.	Wykonywanie satysfakcjonującej pracy	62	48,1
6.	Zrealizowanie zamierzonych celów	52	40,3
7.	Wysoki poziom kariery zawodowej	35	27,1
8.	Doświadczenie w swoim życiu tzw. „wielkiej miłości”	34	26,4
9.	Posiadanie bardzo dużej ilości pieniędzy	25	19,4
10.	Uzyskanie wyższego wykształcenia	5	3,9
11.	Osiągnięcie długich lat życia (min. 90 lat)	5	3,9
12.	Bycie sławnym	3	2,3
13.	Inne	2	1,6
14.	Posiadanie władzy politycznej	1	0,8
15.	Osobisty prestiż w społeczeństwie	1	0,8

* Z uwagi na zastosowanie w kwestionariuszu ankiety pytania wielokrotnego wyboru, wartości procentowe w kolumnie „%” nie sumują się do 100%.

Źródło: badania własne.

Kolejnym aspektem przeprowadzonych badań było uzyskanie wyników dotyczących, jak studenci z niepełnosprawnościami postrzegają najważniejsze cele życiowe większości ludzi. To istotne, ponieważ pozwala porównać rozumienie sukcesu życiowego badanych z tym, co uważają za najważniejszy cel dla innych ludzi.

W tabeli 8 przedstawiono uzyskane dane dotyczące określenia przez badanych najważniejszych celów życiowych dla większości ludzi. Tylko trzy z podanych w kwestionariuszu ankiety kategorii uzyskały wskazania większości badanych. Są to w kolejności: „dobra materialne” – 57,1% (72 osoby), „posiadanie dużej ilości pieniędzy” – 53,2% (67 osób), „udane życie rodzinne” – 50,8% (64 osoby). Badani studenci z niepełnosprawnościami wartości materialne postrzegają jako najważniejsze cele większości innych ludzi, co można równie dobrze odczytać w odniesieniu do osób pełnosprawnych, gdyż to oni stanowią większość wszystkich ludzi. Sami o sobie w dwóch najczęściej wskazywanych kategoriach stwierdzili prymat czegoś niematerialnego, a w odniesieniu do większości pozostałych (również w dwóch najczęściej wskazywanych kategoriach) wyrazili opinie, że

najważniejsze dla nich cele życiowe mają wymiar materialny. Może świadczyć to o pewnym rozdźwięku przeżywanym przez badane osoby z niepełnosprawnościami, który uogólniając można zasygnalizować w obszarze: „ja” – nie materialista, „oni” – materialści. Dopiero trzecia kategoria, która w obydwu przypadkach dotyczyła zadowolenia płynącego z realizacji życia rodzinnego, została określona podobnie, tzn. przez porównywalną liczbę badanych i została w obydwu zestawieniach umiejscowiona analogicznie na trzecim miejscu pod względem liczby uzyskanych wskazań. To pozytywne, bowiem może świadczyć o ugruntowanym przekonaniu, że jedna z podstawowych wartości familiologicznych, którą jest udane/szczęśliwe życie rodzinne, jest powszechnie aprobowana przez większość społeczeństwa (nie wykluczając w tym samego badanego).

Tabela 8. Najważniejsze cele życiowe dla większości ludzi w opinii badanych*

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Dobra materialne	72	57,1
2.	Posiadanie dużej ilości pieniędzy	67	53,2
3.	Udane życie rodzinne	64	50,8
4.	Osiągnięcie sukcesu życiowego	59	46,8
5.	Poczucie bycia niezależnym	43	34,1
6.	Podróże, poznawanie świata	37	29,4
7.	Kariera	37	29,4
8.	Prestiż	33	26,2
9.	Samorealizacja	33	26,2
10.	Osobiste doświadczenie tzw. „wielkiej miłości”	32	25,4
11.	Własny wszechstronny rozwój	31	24,6
12.	Rozrywka, zabawa	22	17,5
13.	Władza	19	15,1
14.	Posiadanie wyższego wykształcenia	15	11,9
15.	Posiadanie dużego zasobu wiedzy	14	11,1
16.	Bycie kimś sławnym	14	11,1
17.	Rozwój duchowy	3	2,4
18.	Inne	1	0,8

* Z uwagi na zastosowanie w kwestionariuszu ankiety pytania wielokrotnego wyboru, wartości procentowe w kolumnie „%” nie sumują się do 100%.

Źródło: badania własne.

Najrzadziej wskazywane były kategorie: ex aequo „posiadanie dużego zasobu wiedzy” i „bycie kimś sławnym” – po 11,1% (14 osób), „rozwój duchowy” – 2,4%

(3 osoby) oraz „inne” – 0,8% (jedna osoba), w której to kategorii wystąpił wpis: „długie życie”. Sława (ale również wiedza i kolejna bardzo zbliżona, a znajdująca się w bezpośredniej bliskości kategoria, która uzyskała tylko o jedno wskazanie więcej, tj. „posiadanie wyższego wykształcenia”) okazały się w opinii badanych studentów z niepełnosprawnościami bardzo mało ważnymi celami dla większości osób. Wskazanie dotyczące bycia sławnym również w przypadku określenia rozumienia sukcesu życiowego przez badanych uzyskało jedną z najmniejszych liczb wskazań. Zastanawiająca jest tak mała liczba wskazań kategorii „rozwój duchowy”, bowiem może to świadczyć, że respondenci nie widzą w otaczającym ich społeczeństwie uznania dla tej wartości.

Ważną kwestią było określenie znaczenia osiągnięcia sukcesu życiowego w opinii badanych, tzn. czy osiągnięcie sukcesu życiowego czyni człowieka szczęśliwym. W tym przypadku zdecydowana większość respondentów udzieliła odpowiedzi twierdzącej – 77,8% (98 osób). Kolejne 12,7% (16 osób) zadeklarowało zdanie przeciwne, a podobna liczba badanych, bo 9,5% (12 osób) udzieliła odpowiedzi „nie wiem”. Okazało się, że ponad trzy czwarte respondentów jest przekonanych, że osiągnięcie sukcesu życiowego sprawi, iż osiągną szczęście. Można domniemywać, że osiągnięcie tego jednego celu jest na tyle ważne, że nawet w sytuacji innych niekorzystnych czynników badani będą czuli się szczęśliwi. Szczegółowe informacje przedstawione zostały w tabeli 9.

Tabela 9. Przekonanie badanych o tym, że osiągnięcie sukcesu życiowego czyni człowieka szczęśliwym

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Tak	98	77,8
2.	Nie	16	12,7
3.	Nie wiem	12	9,5
4.	Ogółem	126	100,0

Źródło: badania własne.

Jeśli dla badanych tak ważne okazało się osiągnięcie sukcesu życiowego, to tym bardziej istotne jest rozpoznanie czynników sprzyjających jego osiągnięciu. Respondenci udzielając odpowiedzi na pytanie, którego wyniki znajdują się w tabeli 10, mieli z podanej kafeterii możliwość wyboru do dziesięciu odpowiedzi.

Najczęściej wskazywanymi kategoriami były: „pracowitość” – 77,0% (98 osób), „konsekwencja w dążeniu do celu” – 61,9% (78 osób), „szczęśliwe życie rodzinne” – 56,3% (71 osób), „wytrwałość” – 54,8% (69 osób). Jednocześnie były to te, które uzyskały wskazania większości badanych. Co ważne, że to właśnie czynniki związane bezpośrednio z indywidualną aktywnością jednostki uzyskały tak dużą

liczbę wskazań. Prawdopodobnie respondenci przekonani są o sile własnej sprawczości, która w przypadku dużego wysiłku zaowocować powinna określonymi, oczekiwanymi skutkami. Docenić należy również dużą liczbę wskazań związanych z pozytywnym oddziaływaniem szczęśliwego życia rodzinnego.

Najmniej wskazań uzyskały kategorie: ex aequo „bycie mężczyzną” i „zawarcie związku małżeńskiego z bogatą osobą” – po 0,8% (jedna osoba) oraz odnotowane pojedynczo w kategorii „inne” wpisy: „znajomości”, „dobrze ustawieni rodzice”, „pewność siebie”. Nikt nie zaznaczył kategorii: „poglądy polityczne”, „bycie kobietą”, „posiadanie autorytetu”. Okazało się, że według opinii badanych posiadana płeć nie jest istotnym czynnikiem, który sprzyja osiągnięciu sukcesu życiowego. To dobrze, bo gdyby było inaczej, oznaczałoby, że jednej płci przypisane zostałyby większe znaczenie i postrzegana byłaby ona jako ta bardziej uprzywilejowana w osiągnięciu sukcesu życiowego. Tymczasem można stwierdzić, że w odniesieniu do płci respondenci przypisali takie same szanse dla kobiet i mężczyzn w osiągnięciu sukcesu życiowego.

Tabela 10. Czynniki sprzyjające osiągnięciu sukcesu życiowego*

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Pracowitość	97	77,0
2.	Konsekwencja w dążeniu do celu	78	61,9
3.	Szczęśliwe życie rodzinne	71	56,3
4.	Wytrwałość	69	54,8
5.	Częste doświadczanie korzystnych zbiegów okoliczności (tzw. „szczęście w życiu”)	62	49,2
6.	Pomysłowość	58	46,0
7.	Przedsiębiorczość	58	46,0
8.	Umiejętność wyciągania wniosków	58	46,0
9.	Zdyscyplinowanie	51	40,5
10.	Wiara, że zostanie odniesiony zamierzony sukces	39	31,0
11.	Umiejętności	37	29,4
12.	Wiara w sukces	37	29,4
13.	Posiadanie dużej ilości pieniędzy	32	25,4
14.	Systematyczne samodoskonalenie	32	25,4
15.	Spryt i cwaniactwo	31	24,6
16.	Posiadane znajomości	28	22,2
17.	Umiejętność gospodarowania własnym czasem wolnym	26	20,6
18.	Kreatywność	23	18,3
19.	Planowanie realnych do osiągnięcia celów	21	16,7

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
20.	Wysokie kwalifikacje zawodowe	18	14,3
21.	Empatia	18	14,3
22.	Posiadanie wyższego wykształcenia	16	12,7
23.	Dobra sytuacja gospodarcza kraju	14	11,1
24.	Zawód, rodzaj pracy	13	10,3
25.	Otwartość na doświadczenie	11	8,7
26.	Wiara w jakąś wielką ideę	9	7,1
27.	Miejsce zamieszkania	9	7,1
28.	Odebranie właściwego wychowania	8	6,3
29.	Nieodkładanie wykonania koniecznej czynności na później	8	6,3
30.	Posiadanie własnego systemu wartości	8	6,3
31.	Protekcja	6	4,8
32.	Poleganie tylko na sobie, nie na innych	4	3,2
33.	Umiejętność „przekładania” teorii na praktykę	4	3,2
34.	Posiadanie hobby	4	3,2
35.	Inne	3	2,4
36.	Bycie mężczyzną	1	0,8
37.	Zawarcie związku małżeńskiego z bogatą osobą	1	0,8
38.	Poglądy polityczne	–	–
39.	Bycie kobietą	–	–
40.	Posiadanie autorytetu	–	–

* Z uwagi na zastosowanie w kwestionariuszu ankiety pytania wielokrotnego wyboru, wartości procentowe w kolumnie „%” nie sumują się do 100%.

Źródło: badania własne.

Określenie przez badanych czynników ułatwiających osiągnięcie sukcesu życiowego w naturalny sposób sprzyja zastanowieniu się i zadaniu pytania dotyczącego czynników utrudniających jego osiągnięcie. W związku z tym kolejne pytania zadane respondentom odnosiło się do tego właśnie obszaru. Z podanej kafeterii badani mieli możliwość wyboru do dziesięciu odpowiedzi.

W opinii badanych najczęściej wskazywanymi kategoriami były: „brak oparcia w rodzinie” – 69,0% (87 osób), „brak wiary we własne siły” – 65,1% (82 osób), „brak konsekwencji w realizacji celów” – 58,7% (74 osoby), „brak zdolności” – 57,1% (72 osoby) oraz ex aequo „brak perspektyw życiowych” i „brak pieniędzy” – po 54,8% (69 osób). Jednocześnie były to te, które uzyskały wskazania większości badanych. Po raz kolejny w trakcie precyzowania wniosków z badań okazało się, że kategoria związana z rodziną ma dla respondentów bardzo duże – czy tak jak w tym przypadku – wręcz wiodące znaczenie. Okazało się, że badani studenci

z niepełnosprawnościami za czynnik najbardziej utrudniający osiągnięcie sukcesu życiowego uznali brak oparcia w rodzinie, który również można określić jako brak ze strony rodziny okazania pomocy w trudnej sytuacji¹. Taki brak osoby/osób w rodzinie, na którą/które można liczyć jest w ich opinii bardzo ważnym czynnikiem utrudniającym osiągnięcie sukcesu życiowego. Niewiele mniej osób wskazało na brak wiary we własne siły. Owszem ten czynnik zaburza własną skuteczność. Może on być jednak obiektywnie uzasadniony, bowiem w niektórych przypadkach brak wiary we własne siły jest elementem szerszego kontekstu towarzyszącego całemu procesowi określonego działania. Jeśli bowiem dana jednostka podejmuje aktywność w niekorzystnych okolicznościach związanych np. ze zbyt niskim poziomem reprezentowanej wiedzy, umiejętności, kompetencji społecznych czy w ogóle – ze zbyt niskim poziomem potencjału osobowego, to brak wiary we własne siły może być jak najbardziej uzasadniony. Prawdopodobnie brak wiary we własne siły rozumiany był jednak przez badanych w bardziej subiektywnych ramach, tzn. jako nieuzasadniony brak przekonania o własnych możliwościach wykonania danego zadania z pozytywnym rezultatem. W odniesieniu do dużej liczby wskazań na niekorzystny czynnik, którym jest brak konsekwencji w realizacji celów, to wydaje się, że jest tutaj możliwość zredukowania jego negatywnego oddziaływania przez samych badanych. O konsekwencji decyduje przede wszystkim sam wykonawca realizujący dany cel. Teoretycznie, jeśli dane zadanie jest ważne, jest traktowane priorytetowo, to możliwość jego wykonania jest ponadprzeciętnie prawdopodobna, a to już jest ważny walor. Jednak każda sytuacja jest inna, każda ma swoje okoliczności, konteksty i niepowtarzalny przebieg.

Prawie co trzeci badany jako czynnik utrudniający osiągnięcie sukcesu życiowego wskazał stan bycia chorym na poważną chorobę – 32,5% (41 osób). Osoby z niepełnosprawnościami dość często przekonane były o negatywnym oddziaływaniu takiej sytuacji na skuteczność w osiągnięciu sukcesu życiowego.

Najmniejszą liczbę wskazań uzyskały kategorie: „bycie kobietą” – 0,8% (jedna osoba) i „inne” z wpisem: „brak rodziców” – 0,8% (jedna osoba). Nikt nie zaznaczył kategorii: „bycie mężczyzną”, „poglądy polityczne”, „określone wyznanie religijne”, „reprezentowanie mniejszości narodowej” i „miejsce zamieszkania w mieście”. Podobnie jak w przypadku odpowiedzi badanych na pytanie o czynniki sprzyjające, tak i tutaj okazało się, że posiadana płeć nie jest cechą utrudniającą osiągnięcie sukcesu życiowego.

¹ Zob.: Definicja hasła „oparcie”, <https://sjp.pl/oparcie> [dostęp: 12.11.2023].

Tabela 11. Czynniki utrudniające osiągnięcie sukcesu życiowego*

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
1.	Brak oparcia w rodzinie	87	69,0
2.	Brak wiary we własne siły	82	65,1
3.	Brak konsekwencji w realizacji celów	74	58,7
4.	Brak zdolności	72	57,1
5.	Brak perspektyw życiowych	69	54,8
6.	Brak pieniędzy	69	54,8
7.	Stan bycia chorym na poważną chorobę	41	32,5
8.	Ludzka złość	37	29,4
9.	Brak pracy	37	29,4
10.	Niskie kwalifikacje zawodowe	29	23,0
11.	Ludzka zawiść	29	23,0
12.	Brak kreatywności	29	23,0
13.	Niski poziom wykształcenia	24	19,0
14.	Zła sytuacja gospodarcza kraju	23	18,3
15.	Brak znajomości	21	16,7
16.	Brak niezależności	17	13,5
17.	Brak wolności	16	12,7
18.	Nieumiejętność gospodarowania własnym czasem wolnym	15	11,9
19.	Brak zdyscyplinowania	15	11,9
20.	Nieznajomość języka obcego	13	10,3
21.	Brak poparcia przez wpływowe osoby	12	9,5
22.	Brak przyjaciół	11	8,7
23.	Brak częstego doświadczania korzystnych zbiegów okoliczności (tzw. „brak szczęścia w życiu”)	11	8,7
24.	Własny system wartości	10	7,9
25.	Nieatrakcyjny wygląd	10	7,9
26.	Miejsce zamieszkania na wsi	8	6,3
27.	Wiek	8	6,3
28.	Skromne życie towarzyskie	8	6,3
29.	Brak właściwego wychowania	7	5,6
30.	Stan epidemii w Polsce	6	4,8
31.	Stan epidemii na świecie	6	4,8
32.	Brak bogatych rodziców	3	2,4
33.	Zbyt niskie miesięczne wynagrodzenie za pracę	3	2,4
34.	Bycie kobietą	1	0,8
35.	Inne	1	0,8

Lp.	Kategoria	Liczba [N]	W proc. [%]
36.	Bycie mężczyzną	–	–
37.	Poglądy polityczne	–	–
38.	Określone wyznanie religijne	–	–
39.	Reprezentowanie mniejszości narodowej	–	–
40.	Miejsce zamieszkania w mieście	–	–

* Z uwagi na zastosowanie w kwestionariuszu ankiety pytania wielokrotnego wyboru, wartości procentowe w kolumnie „%” nie sumują się do 100%.

Źródło: badania własne.

Badania prowadzone wśród studentów z niepełnosprawnościami są ważne społecznie. Według Magdaleny Bejzy-Gajdzicy (2019: 84–85) „Okres studiów dla wielu osób z niepełnosprawnościami to czas nie tylko zmian, ale również redefiniowania autopostrzegania. Wydawać by się mogło, że jest to okres, podczas którego można pozbyć się stygmatu osoby z niepełnosprawnością, a także być traktowanym przez pryzmat własnych możliwości, a nie ograniczeń i tej specyficznej cechy (prymy), która definiuje kogoś jako osobę z niepełnosprawnością”.

Przedstawione powyżej wyniki badań ze względu na niezbyt liczną grupę badawczą nie uprawniają do ich implementowania na większą część populacji studentów z niepełnosprawnościami. Są diagnozą – obecnego na czas trwania badań – zakresu opinii reprezentowanych przez konkretną grupę osób i mogą być ważnym przyczynkiem do prowadzenia zaprojektowanych na szeroko zakrojonej skali badań nad sukcesem życiowym młodzieży akademickiej z niepełnosprawnościami. Przeprowadzona procedura badawcza wraz z wynikami badań pozwala stwierdzić, że tematyka sukcesu życiowego jest ważna w środowisku studentów z niepełnosprawnościami.

Podsumowanie i wnioski

Osiągnięcie sukcesu życiowego jest ważnym aspektem funkcjonowania badanych studentów z niepełnosprawnościami. Rozumiany jest on najczęściej jako bycie szczęśliwym, zdrowym i posiadanie szczęśliwej rodziny. Według respondentów najważniejsze cele życiowe dla większości ludzi są celami materialnymi.

Wśród czynników sprzyjających osiągnięciu sukcesu życiowego najczęściej wskazywane były: pracowitość, konsekwencja w dążeniu do celu, szczęśliwe życie rodzinne. Czynniki, które w opinii badanych najczęściej utrudniają osiągnięcie sukcesu życiowego, to: brak oparcia w rodzinie, brak wiary we własne siły i brak konsekwencji w realizacji celów. Okazało się, że wśród wszystkich uwarunkowań z tego obszaru najistotniejsze były te związane z „brakiem”, a nie

nadmiarem lub czynnikiem związanym z jakimś stałym stanem rzeczy. Istotnym wnioskiem jest, że posiadana płeć i miejsce zamieszkania nie oddziałuje korzystnie lub niekorzystnie na osiągnięcie sukcesu życiowego. To ważne, że respondenci nie przypisują dla tych zmiennych wyjątkowych cech ponadprzeciętnie determinujących osiągnięcie sukcesu życiowego. Dodatkowo, w zdecydowanej większości byli przekonani, że osiągnięcie sukcesu życiowego czyni człowieka szczęśliwym.

Wnioski końcowe w połączeniu ze szczegółowymi treściami zamieszczonymi w bieżących analizach artykułu umożliwiają wyprowadzenie konkluzji określającej znaczną rolę, którą badani studenci z niepełnosprawnościami przypisują środowisku rodzinnemu. Osoby zajmujące się problematyką osób z niepełnosprawnościami z pewnością posiadają świadomość jak bardzo istotny jest dokonujący się w środowisku rodzinnym właściwy przebieg relacji interpersonalnych na każdym etapie rozwoju człowieka, ale w tym przypadku badania dotyczyły środowiska studenckiego, gdzie teoretycznie badani mogli osiągnąć już w miarę zaawansowany poziom usamodzielnienia. W świadomości badanych, pomimo osiągnięcia pełnoletności, środowisko rodzinne nadal jest postrzegane jako bardzo ważny obszar oddziaływania w kontekście funkcjonowania człowieka.

Bibliografia

- Bańko M. (red.), (2005), *Wielki słownik wyrazów obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Barłóg K. (2017), *Motywacja do aktywności i społecznego uczestnictwa młodych osób z ograniczeniami sprawności*, *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, 26: 15–28.
- Belza-Gajdzica M. (2019), *Osoby pełno- versus niepełnosprawne – infrahumanizowanie studentów z niepełnosprawnościami (studium przypadku)*, *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, 2: 73–86.
- Cytowska B. (2016), *Przegląd badań empirycznych nad inkluzją w edukacji*, *Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych*, 22(1): 189–213.
- Cytowska B. (2021), *Rodzina i najbliższe otoczenie osoby z niepełnosprawnością w procesie wsparcia* [w:] M. Zakrzewska, M. Bałtowska-Jucha (red.), *Perspektywa niezależnego życia osoby z niepełnosprawnością. Poradnik dla kadry merytorycznej* (s. 27–40), Polska Federacja Zatrudnienia Wspomagane.
- Domagała-Zyśk E. (2023), *Dostępna edukacja akademicka*, Wydawnictwo KUL.
- Drabarz A. (red.) (2020), *Aksjologiczne i prawne aspekty niepełnosprawności*, Wydawnictwo Temida 2.
- Gajdzica Z. (2014), *Kategorie sukcesów w opiniach nauczycieli klas integracyjnych jako przyczynek do poszukiwania koncepcji edukacji integracyjnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Giermanowska E., Kumaniecka-Wiśniewska A., Raclaw M., Zakrzewska-Manterys E. (2015), *Niedokończona emancypacja. Wejście niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych na rynek pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Głódkowska, J. (2018), *Aksjologiczne filary współczesnej pedagogiki specjalnej. Nie pytamy tylko dokąd idziemy? – pytamy, jak wartościom nadać kształt rzeczywisty* [w:] J. Głódkowska, K. Sipowicz, I. Patejuk-Mazurek (red.), *Teraźniejszość i współczesność pedagogiki specjal-*

- nej w tworzeniu społeczeństwa dla wszystkich (s. 17–55), Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.
- Głodkowska J. (2023), *Dumna droga do własnej tożsamości – nie ma kaleki jest OSOBA* [w:] J. Głodkowska (red.), *Duma niepełnosprawności. Interdyscyplinarne Studia nad Niepełnosprawnością w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej* (s. 433–437), Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (1915), *Słownik języka polskiego*, t. 6, nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego w drukarni „Gazety Handlowej”.
- Klajmon-Lech U. (2017), *Doświadczenie niepełnosprawności jako Inności: trudy adaptacji*, Edukacja Międzykulturowa, 2(7): 266–276.
- Krause A. (2017), *Budowanie wiedzy w pedagogice specjalnej*, Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej, 27: 13–23.
- Lejzerowicz M., Podstawka K. (2021), *Rozwijanie autorstwa własnego życia studenta z niepełnosprawnością w relacjach społecznych*, Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej, 41: 148–166.
- Łączek T. (2019), *Determinanty sukcesu życiowego młodzieży*, Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Masłow A.H. (2013), *Motywacja i osobowość*, PWN.
- Murawska A. (2020), *O sukcesie w wychowaniu. Paradoksy, napięcia, nieredukowalne sprzeczności*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze, 8: 17–28.
- Przybylak A. (2015), *Na drodze ku bytowaniu upodmiotowionemu, czyli partycypacja w odpowiedzialności*, Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo, 1(27): 31–43.
- Żółkowska T. (2020), *Zaufanie. Szkice teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Żółkowska T. (2023), *Niepełnosprawność Po/nowoczesne rozważania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Żuraw H. (2013), *Między teorią i praktyką życia z niepełnosprawnością: mity i obszary hipokryzji w studiach nad osobami niepełnosprawnymi*, Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej, 10: 18–41.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. z 2003 r. Nr 139, poz. 1328).

Źródła internetowe

- <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210000857> [dostęp: 12.11.2023].
- <https://sjp.pl/oparcie> [dostęp: 12.11.2023].